EMEKÇİ KÜTÜPANESİ

No. 5

Emekçi Kütüpanesinin Çıkardığı Kitaplar:

№ 1—Prensip... yazan Fr. Engels çeviren: F. Yalçı
№ 2—Demiri... yazan: F. Yalçı
№ 3—«Maymunun insanlaşması prosesinde emeğin rolü.» Yazan: Fr. Engels, çeviren: C. M. Fi. 10 Krş.
№ 4—«Enternasyonal İşçiler Cemiyetini açış hitabesi» Yazan: **Karl Marks**, çeviren: F. Yalçı. Fi. 10 Krş.
№ 5—KAPİTAL Forma 1 ve 2. Yazan: **Karl Marks** Çeviren: **Hikmet Kıvılcımlı**
Forma forma çıkmaktadır.
Forması: 6 Kuruş

SOSYETE VE TEKNİK

Yazan: FATMA YALÇI

Marksizm Bibliyoteğinde Çıkmıştır

Hikmet Kıvılcımlı'nın çıkmış öteki eserleri:

YAZDIKLARI:

— Edebiyatı cedidenin otopsisi . . . . . . Fi. 40 Krş.
— Türkiye işçi sınıfının sosyal varlığı . . . Fi. 20 Krş.
— Emperyalizm, geberen kapitalizm. . . . Fi. 35 Krş.
— İnkılâpçı münevver nedir? . . . . . Fi. 10 Krş.
— Marksizm kalpazanları kimlerdir? . . . Fi. 20 Krş.
— Marks Engels: hayatları Fi. 15 Krş.

ÇEVİRDİKLERİ:

— Gündelikçi iş ile sermaye **Karl Marks** . . Fi. 15 Krş.
— Marksın felsefesi, sosyolojisi. V. Lenin. Fi. 10 Krş.
— Marksın ekonomisi, sosyalizmi. V. Lenin Fi. 15 Krş.
— Ludvig Föyerbah. Fr. Engels. . . . . . Fi. 10 Krş.
— Kapital K. Marks 4 c. forması çıktı.

Emekçi Kütüpanesinin çıkaracağı kitaplardan birkaçı:

Almanyada inkılâp ve aksi inkılap . . . *Fr. Engels*
Hayali sosyalizm ve ilmi sosyalizm . . . *Fr. Engels*
Sosyal rejimler . . . . *F. Yalçı*
Sosyalizm hareketleri . . . . *F. Yalçı*
Demiri Şerbet Edenler (Hikâyeler) . . . *F. Yalçı*

Fiyatı 6 Kuruş

NUMUNE MATBAASI

FORMA

4

KARL MARKS

KAPİTAL

Almanca aslından çeviren: HİKMET KIVILCIMLI

Formada geçen bazı sözlerin alfabe sırası ile karşılıkları

(*Kısaltmalar:* Al=almancası; F=fransızcası; Os=osmanlıcası)

Dış zıddiyet: (Al: äussere Gegensatz; F: opp. exterieure) Değiş esnasında, değeri ifade edilen mal (izafi değer) tabiî bir *madde* dir; değer ifade eden mal (muadil) ise *değer* mümessilidir. Böylece, her maldaki iç zıddiyet, biri *tabiî* ötekisi *sosyal* hassalarile salmeye çıkan iki mal arasındaki dış bir zıddiyete döner.

İç zıddiyet: (Al: innere Gegensatz; F: opposition intime) Malın maddesi tabiî, içine harcanan emek ise sosyal birer varlıktırlar. Elle tutulan *tabiî* madde ile, elle tutulmıyan *sosyal* emek arasındaki mahiyet zıddiyetine iç zıddiyet denir.

Merkantilist: Bir memleketin ticaret bilânçosu daima ona fazla altın ve gümüş getirmeli diyen toy iktisatçılar. Çil para budalası.

Müsavat münasebeti: (Al: Gleichheit verhältnis; F: le rapport d'égalite) Değiş esnasında iki malın değerce müsavi düşmeleri.

Para şekli: (Al: Geldforme; F: forme argent) Umumî değer şeklinde tek muadil rolünü her hangi bir mal oynayabilir. Para şeklinde yegâne muadil *kıymetli madenler* (altın) olur.

Totoloji: Aynı fikri başka lâflarla boyuna tekrarlamak.

Umumî değer şekli: (Al: Algemeine Wertform; F: Forme valeur generale) Değişte, izafi değerler (kendi değeri ifade edilen mallar) birçoktur; muadil (başkasının değerini ifade eden mal) bir tektir. (yekûn değer şeklinden daha ileridir.)

Yekûn veya inkişaflı değer şekli: (Totale oder Entfaltete Wertform; F: Form valeur totale ou developpé) Değişte, izafi değer bir tek, muadiller ise bir çoktur. (Basit değer şeklinden daha ileridir).

Okurlarımıza cevaplar

1 — «**Değiş değeri.** Osmanlıca tabirlere alışık olanları şaşırtmaz mı?»: Şaşırtmamalıdır. Çünkü, marksizmin en büyük keşiflerinden biri, emeğin çift karakteridir. Binnetice, marksist ekonomide iki temel direği vardır: *Kullanış* değeri ve *değiş* değeri. Evvelâ, marksizimde bu iki tabirin, alışılmış manalardan bambaşka olduğunu göze batırmak lâzımdı. Saniyen, değiş ve kullanış değerleri arasındaki zıd ahengi ve tenazürü lafızca da göze çerpdırmak istedim. Nihayet, «kullanış değeri» ne «istimal kıymeti» demektense «mubadele kıymeti» ni «değiş değeri» yapmağı daha muvafık gördüm. Yeni muhtevaya yeni şekil... «Değişiş değeri» demek ise fazla kakafonili olacaktı.

aynası haline gelmesi için, bizzat mücerret insan emeği olma hassasından başka hiç bir şeyi aksettirmemesi icabeder.

Dokumacılık şeklinde olduğu gibi, terzilik şeklinde de insan iş kuvveti harcanmış bulunur. Bu itibarla her ikisi de umumî insan emeği hassasına sahiptirler ve binnetice, muayyen hallerde, meselâ değer istihsali esnasında ancak bu bakımdan gözönünde tutulabilirler. Bunda esrarengiz bir cihet yok. Fakat, malın değer ifadesi esnasında, mesele çetrefilleşir. Meselâ dokumanın dokuma olarak konkret şeklile değil, umumî insan emeği olmak hassasile bez değerini teşkil eylediğini ifade etmek için, terzilik [işi], [yani] bezin muadilini hasıl eden konkret iş, mücerret insan emeğinin elle tutulur gerçekleşmiş şekli olarak beze karşı çıkar.

Demek ki, konkret işin kendi zıddı olan mücerret insan emeğini meydana çıkaran bir şekil haline gelmesi, muadil şeklin ikinci hususiyetidir.

Fakat, bu *konkret iş,* [yani] *terzilik,* hep bir insan emeğinin sadece ifadesi demek olduğundan, başka bir emekle, [meselâ] bez içinde yatan emekle müsavat gösterir ve binnetice, bütün öteki mal istihsal eden emekler gibi hususî bir iş olduğu halde, yine doğrudan doğruya sosyal şekilde bir emektir. İşte sırf bunun içindir ki o, bir mahsul içinde, başka bir malla doğrudan doğruya değiş edilebilme kabiliyetini temsil eder. Demek ki, *hususî işin, kendî zıddı olan şekile,* [yani] *doğrudan doğruya sosyal emek şekline girmesi, muadil şeklin* üçüncü *hususiyeti*dir.

Birçok tabiî şekillerle düşünce şekillerinin olduğu gibi, *değer şekli*nin de ilk tahlilini yapmış olan büyük araştırıcıya dönecek olursak, *muadil şekl*in son iki inkişaflı hususiyeti daha iyi kavranılabilir. Bu büyük araştırıcı *Aristotalis* tir.

Aristotalis, ilkin açıkça der ki, malın *para şekli*, ancak *basit değer şeklinin*, yani bir mal değerini gelişi güzel başka herhangi bir mal içinde ifade etmenin *sonraları inkişaf bulmuş biçimidir*, zira, ilâve eder :

« 5 döşek = 1 ev » („Κλίναι πέντε ἀντὶ οἰκίας") muadelesi :

« 5 döşek = falan mıkdar para »

(«Κλίναι πέντε ἀντὶ ... ὅσου αἱ πέντε κλίναι»).

dan « ayırd edilmez ».

Nihayet anlaşılıyor ki, içinde böyle bir *değer ifadesi* yatan *değer münasebeti*, kendi cihetinden, evin döşeğe *keyfiyetçe muadil* olmasını ister ve bu mahiyetçe farklı şeyler, *böyle cevherleri müsavi olmadıkça*, birbirlerile *müşterek ölçülü büyüklükler* halinde mukayese edilemezler. Aristotalis der ki : „*Müsavat olmaksızın* değiş olamaz, ama *müşterek ölçülülük te olmaksızın* müsavat olamaz." («οὔτ' ἰσότης μὴ οὔσης συμμετρίας»). Fakat, burada şaşalıyarak, değer şeklinin daha sonraki tahlilinden vaz geçer. « Halbuki, bu kadar muhtelif çeşit şeylerin müşterek ölçülü», yani *keyfiyetçe aynı* olmaları « hakikaten imkânsızdır » («τῇ μὲν οὖν ἀληθείᾳ ἀδύνατον»). Bu muadele, ancak eşyaların hakikî mahiyetine yabancı bir şey ve şu halde, ancak « pratik ihtiyaç için (ehvenişer kabilinden) bir çare » (*) dir [der].

Demekki bizzat Aristotalis, daha sonraki tahlilinin, bilhassa *değer mefhumu* hususundaki noksanı yüzünden muvaffakiyetsizliğe uğradığını bize söylüyor. Döşeğin değeri ifade edilirken, evin döşeğe karşı *temsil ettiği müsavi*, yani müşterek öz nedir ? Aristotalis, bu „*hakikaten mevcut olamıyacak*" bir şeydir diyor. Niçin [olamasın]? Gerek döşeğin gerekse evin içinde gerçekten *müsavi* bir şey temsil edildiği için, ev döşeğe karşı *bir müsavi* yi *temsil* eder. Ve o müsavi ise : *insan emeği* dir.

(*) *Aristoteles*, Ethicorum ad Nicomachum libri decem, lib. V, c. 8 (Kau.)

Fakat, mal değeri şeklinde, bütün emekler müsavi *insan emeği* olarak ve dolayısile de, *müsavi değerli* olarak ifade edildiklerinden, Aristotalis bizzat *değer şeklini* istihraç edemiyordu, çünkü *yunan* sosyetesi *köle emeği* üzerine dayanıyordu, binnetice, *insanların ve emeklerin müsavatsızlığı* o sosyete için *tabiî bir temel* idi. Ancak *insan müsavatı mefhumu* tam bir halk itikadı (Volksvorurteil) derecesinde sağlamlaştığı takdirde, *umumiyetle insan emeği* olmaları itibarile *bütün emeklerin müsavatından* ve *muadeletinden* ibaret bulunan değer ifadesinin sırrı çözülebilir. Bu ise yalnız öyle bir sosyetede mümkündür ki, orada, emek mahsulünün umumî şekli *mal şekli*dir, dolayısile de, hâkim sosyal münasebet insanların birbirlerile *mal sahipleri olarak* münasebetidir. Aristotalisin dehası bilhassa, malların *değer ifadesi içinde* bir *müsavat münasebetini keşfetmiş* olmasında parlar. Ancak, içinde yaşadığı sosyetenin tarihî hudutları onu, *bu müsavat münasebetinin* «hakikatte» neden ibaret olduğunu meydana çıkarmaktan alakoymuştur.

4. Basit değer şeklinin tekmili

Bir malın *basit değer şekli*, başka çeşit bir malla olan değer münasebeti veya değiş münasebeti içinde bulunur. B malı A malı ile değiş edilebildiği için, A malının değeri keyfiyetçe ifade olunur. Muayyen bir mıkdar B malı belli bir mıkdar A malı ile değiş edilebildiği için, A malının değeri kemiyetçe ifade olunur. Başka tâbir ile : bir malın

değeri, «değiş değeri» olarak göründüğü için müstakillen ifade edilir. Bu faslın başlangıcında, izahatın seyri icabı: mal, kullanış değeri ile değiş değeridir, denildiği vakit, doğrusu bu [söz] yanlıştı. Mal, *kullanış değeri* yahut kullanış nesnesi ile «değer» dir. Ancak, değeri kendi tabii şeklinden farklı bir şekilde meydana çıktığı, [yani] *değiş değeri şekline* sahip olduğu anda mal, kendisinde görünen bu çift manzarayı alır, ve hiçbir vakit mücerret halde [tek başına] iken değil, belki daima ancak başka çeşitten ikinci bir malla değer veya değiş münasebetine geçtiği takdirde bu değiş değeri şekline sahip olur. Bir kerre bu anlaşıldı mıydı, artık öyle söylemek zarar vermez, belki kısaltmaya yarar.

Tahlilimiz isbat ediyorki, değer şekli veya değer ifadesi; *mal değerinin* tabiatinden ileri gelir, bilâkis, değer ile değer büyüklüğü, kendilerinin değiş değeri olarak ifade edilmelerinden ileri gelmezler. Bununla beraber, gerek merkantilistlerin ve Ferye, Ganil vs. (22) gibi modern çömezlerinin, gerekse onlara tamamen muarız olan Bastiya ve şürekâsı gibi modern serbest ticaret komi-vuayajörlerinin (seyyar tüccar yamaklarının) kuruntu ve hataları buradadır. Merkantilistler ağırlık merkezini değer ifadesinin keyfiyet ciheti üzerine, yani malın para halinde hazır [mükemmel] bir biçime giren muadil şekli üzerine naklederler [ifadenin keyfiyet cihetine ehemmiyet verirler], mallarını her fiyata elden çıkarmak mecburiyetinde olan serbest ticaret seyyar satıcıları ise ağırlık merkezini

(22) 2 c. baskıya not. *F. D. A. Ferrier* (sous-inspecteur des douanes [Gümrükler Müfettiş Muavini]): «Du Gouvernement considéré dans ses rapports avec le commerce.» [Ticaret münasebetleri itibarile hükûmet], Paris 1805, ve *Charles Ganilh*: «Des Systèmes de l'Economie Politique.» [Ekonomi Politik Sistemleri]. 2 Ağus. Paris 1821.

kemiyet ciheti üzerine naklederler [ifadenin kemiyet cihetine ehemmiyet verirler]. Elhasıl, onlar için değiş münasebetinin ifadesi dışında ne değer, ne değer büyüklüğü vardır, yani [gerek değer, gerekse değer büyüklüğü] ancak günlük carî fiyat endeksi (müş'iri) içinde mevcuttur. İşi gücü [banker] Lombardstreet'in karmakarışık telâkkilerine mümkün mertebe ilmi bir kılık vermekten ibaret olan İskoçyalı Mak Leod, batıl itikadlı Merkantilistlerle kendilerini daha malûmatlı sayan Serbest - Ticaret seyyar satıcıları arasında muvaffak olmuş bir sentez teşkil eder.

B maliyle değer münasebetinde bulunan A malının değer ifadesi yakından tetkik edilince görüldü ki, bu münasebet içinde A malının tabii şekli, ancak kullanış değeri biçiminden ibarettir. B malının tabii şekli ise, ancak değer şeklinden veya değer biçiminden ibarettir. Demek, mal içinde gizlenen kullanış değeri ve değer arasındaki *iç zıddiyet, dış bir zıddiyetle* temsil edilir, yani [zıddiyet] öyle iki malın münasebeti ile temsil edilir ki, bunlardan birisi — değeri ifade edilecek olan mal — doğrudan doğruya kullanış değerinden ibarettir, içinde değer ifade edilecek olan öteki mal ise doğrudan doğruya değiş değerinden ibarettir. Şu halde, bir malın basit değer şekli, o mal içinde bulunan kullanış değeri ile değer arasındaki zıddiyetin meydana çıktığı basit bir şekildir.

Emek mahsulü, bütün sosyal vaziyetlerde bir kullanış nesnesidir amma, ancak bir kullanış eşyasının istihsali için harcanan emeği «objektifleşmiş» hassasile, yani, değer sıfatile temsil eden muayyen tarihi bir inkişaf çağı emek mahsulünü mal haline çevirir. Bundan çıkan neticeye göre, malın basit değer şekli, aynı zamanda emek mahsulünün de basit mal şeklidir, dolayisiyle ise, mal şeklinin inkişafı, değer şeklinin inkişafı ile birlikte olur.

Şöyle bir göz atmak, ancak bir sıra istihaleler sayesinde para şekline erişen bu rüşeymi [iptidai] şeklin, [yani] basit değer şeklinin kifayetsizliğini gösterir.

A malının her hangi bir B malı içinde ifade edilmiş bulunması, onun değerini, ancak kendi kullanış değerinden ayırt eder ve dolayisile de, onun bütün öteki mallarla keyfiyetçe müsaviliğini ve kemiyetçe mütenasibliğini temsil edecek yerde, ancak o kendisinden farklı her hangi çeşitten bir tek mal ile A malını değiş münasebetine geçirir. Bir malın *basit izafi değer şekli, başka* bir malın *tek muadil şekline* karşılık düşer. Netekim, bezin izafi değer ifadesi içinde elbise, ancak *muadil şekline,* yahut bu bez [denilen] *tek* mal çeşidile *doğrudan doğruya değiş edilebilen* şekle sahibtir.

Bununla beraber, teketek [basit] değer şekli, kendiliğinden, daha tam [mükemmel] bir şekle doğru yükselir. Gerçi, bu [basit] şekil sayesinde, bir A malının değeri ancak *başka* çeşit bir mal içinde ifade olunur. Fakat, bu ikinci malın çeşidi ister elbise, ister demir, ister buğday v.s. olsun hep birdir. Demekki o, falan veya filan başka mal çeşidile, bir *değer münasebetine* girdiği andan itibaren, bir tek ve aynı mala *muhtelif basit değer ifadeleri* karşılık düşer (22 a). Onun [A malının] mümkün ve muhtemel değer ifadelerinin sayısı ancak kendisinden maidaki malların sayısı ile mahduttur. Bu suretle, onun *tek başına* olan değer ifadesi, daima uzayıp giden bir sıra muhtelif basit değer ifadelerine istihale eder.

(22 a) 2 c. basılışa not. Meselâ, Omiros'a göre, şeyin değeri bir sıra muhtelif şeyler içinde ifade bulur.

B. YEKÜN VEYA İNKİŞAFLI DEĞER ŞEKLİ

(z kadar A malı = u kadar B malı veya = 10 kilo çay veya = 30 kilo kahve veya = 1 ölçek buğday veya = 2 ons altın veya = $\frac{1}{2}$ ton demir veya = v. s.)

1. İnkişaflı İzafi Değer Şekli

Şimdi burada bir malın, meselâ bezin değeri, mallar dünyasının öteki sayısız unsurlariyle ifade edilmiş bulunur. Başka her malın cismi bez *değer*inin aynası haline gelir (23). Binnetice, bizzat bu değer, her yerden ziyade burada, pelteleşmiş hep bir insan emeği olarak görünür. Zira onu teşkil eden emek, şimdi — başka her emek hangi tabii şekle sahip olursa olsun, ister elbise, ister buğday yahut demir yahut altın v. s. içinde objektifleşmiş bulunsun, —

---

[23] Bu sebeple, bezin değeri elbise içinde ifade edildiği zaman bezin elbise değerinden, zahire içinde ifade edildiği zaman bezin zahire değerinden ve ilâh. bahsedilir. [Her böyle bir ifade, elbise, zahire ve sairenin kullanış değeri içinde bez değerinin meydana çıktığını anlatır. «Her malın değerini [başka her hangi bir malla olan] değiş münasebeti gösterdiğinden, mukayese edildiği [mala göre, o malın .. zahire değerinden, kumaş değerinden bahsedebiliriz; binnetice, o malın önüne çıkan mallar kadar çok ve hepsi de aynı derece gerçek, aynı derece nominal (itibari) binlerce muhtelif değeri bulunur.» «A Critical dissertation on the Nature, Measure and Causes of Value: chiefly in reference to the writings of Mr. Ricardo and his followers.» [«Değerin mahiyeti, ölçüsü ve sebebi hakkında: bilhassa B. Rikardo ve seleflerinin yazılarına atfen, tenkidi bir mubahase»] Vaktile İngilterede bir çok gürültüye sebep olan bu adsız yazının müellifi S. Bailey, aynı mal değerine has olan bu karmakarışık izafi değerleri göstermekle değerin her türlü kavranış muayyeniyetini yokettiğine zahiptir. Bununla beraber, kendi dar kafalılığına rağmen, Rikardo nazariyesini hassas noktalarından sondalamış olduğunu, meselâ, Westminster Rewiew de Rikardo mektebinin ona karşı yaptığı hücumun şiddeti isbat eder.

başka her insan emeği ile müsavat gösteren bir emek halinde *ifade* olunur. Demek bez, şimdiki *değer şekli* sayesinde, artık sade *bir tek* başka çeşit malla değil, belki *mallar dünyası* ile *sosyal bir münasebette* bulunur. Mal olarak o, bu dünyanın hemşerisidir. Aynı zamanda, [buradaki] ifadelerinin *sonsuz* dizisi gösterirki, mal *değeri*, içerisinde *meydana çıktığı kullanış değerinin hususî şekline*[*] hiç aldırmaz (tamamen lâkayıttır).

Birinci : *20 arşın bez = 1 elbise* şekline göre, bu iki malın *muayyen bir kemiyet münasebeti* içinde değiş edilebilmeleri tesadüfî bir vakıa olabilir. İkinci şekilde ise, bilâkis, tesadüfî meydana çıkıştan cidden farklı ve onu [meydana çıkışı] tayin eden bir derin esas (grundlage) derhal göze çarpar. İster elbise, yahut kahve, yahut demir v. s. içinde, isterse en muhtelif mal sahiplerine ait sayısız muhtelif mallar içinde temsil edilmiş olsun, bezin değeri aynı büyüklükte kalır. İki mal sahibi ferdin, tesadüfî münasebetleri ortadan kalkar. Açıkça görülürki, malların [değiş münasebetlerini tanzim eden şey, onlardaki değer büyüklüklerinin değiş edilmesi değil, bilâkis, malların değer büyüklüğüdür. [**]

2. Hususî muadil şekil

Her mal, elbise, çay, buğday, demir v. s., bezin değer ifadesi içinde muadil olarak ve dolayisile de, *değer cismî* olarak rol oynar. Şimdi, bu mallardan her birinin *muayyen tabiî şekli*, sair bir çokları gibi, *hususî* bir *muadil şekil* dir. Bu itibarla, muhtelif mal cisimleri içinde bulunan *muayyen, konkret* ve *faydalı çeşit çeşit iş nevileri*, şimdi, sırf ve *sade insan emeğinin* gerçekleştiği veya meydana çıktığı bir okadar çok hususî şekillerden ibaret olurlar.

[*] Rusçasında: «her türlü hususî kullanış şekline» (z. k. s. 24) [H. K.]

[**] Malların değer büyüklüğünü değiş tanzim etmez, değiş münasebetini malların değer büyüklüğü tayin eder. (rusçasında) [H. K.]

3. Yekûn veya inkişaflı değer şeklinin kusurları

[Burada] evvelâ, malın *izafî* değer ifadesi *tamamlanmamış* tır, çünkü ona ait ifade serisi (temsil dizisi) asla sona ermemiştir. Bir değer muadelesinin öbürüne eklenmesile meydana gelen zencir, yeni bir değer ifadesine malzeme olmak üzere çıkagelen her yeni mal çeşidile mütemadiyen uzayıp gider. Saniyen, bu zincir, birbirinden ayrı ve çeşit çeşit değer ifadelerinden ibaret alacalı bir mozayık teşkil eder. Nihayet, vaki olduğu gibi[*], *her malın izafî değeri* şayed bu inkişaflı şekilde ifade edilir ise, o zaman, her malın izafî değer şekli başka her malın izafî değer şeklinden *farklı*, sonsuz bir sıra değer ifadelerinden ibaret olur. *İnkişaflı izafî* değer şeklinin kusurları, gene kendisine karşılık düşen *muadil şekil* içinde (ayna içinde imiş gibi) akseder. Burada, tek başına her mal çeşidinin tabiî şekli, öteki sayısız *hususî* muadil şekiller yanında *hususî* bir *muadil şekil* olduğundan, umumiyetle (ortada) ancak biri ötekini hariç bırakan (nakzeden) *mahdut* bir takım *muadil şekiller* mevcut kalır. Böylece, her hususî mal muadili içinde bulunan *muayyen, konkret faydalı iş çeşidi*, *insan emeğinin meydana çıktığı hususî* ve dolayisile de *tükenmemiş* (sona ermemiş) bir şekildir. Gerçi, bu *hususî* meydana çıkış şekillerinin (teşkil ettikleri) *umumî çenber* içinde, insan emeğinin yekûn veya bütün meydana çıkış şekli vardır. Amma *yegâne* bir meydana çıkış şekli yoktur.

Esasen, *inkişaflı izafî şekil*, bir takım basit izafî değer ifadeleri veya, *birinci şekil muadeleleri* mecmuundan [yekûnünden] ibarettir.

20 arşın bez = 1 elbise
20 arşın bez = 10 kilo çay v. s. gibi.

[*] Bu 3 söz Rusçasında yok (bak: z. k, s. 25) [H. K.]

Fakat, bu muadelelerden her biri, aynı muadelenin tersini de içine alır:

1 Elbise = 20 arşın bez

10 kilo çay = 20 arşın bez v. s.

Filvaki: bir kimse bezini başka birçok mallarla değiştiği ve binnetice, *bezin değerini* başka bir sıra mallar içinde ifadelendirdiği takdirde, bizzarure, başka birçok mal sahipleri de kendi mallarını bezle değiştirmeğe ve binnetice, kendi muhtelif mallarının değerini *aynı* bir *üçüncü mal* içinde, bez içinde ifade etmeğe mecburdurlar. Netekim: *20 arşın bez = 1 elbise,* yahut = *10 kilo çay,* yahut = *v. s.* serisini tersine çevirelim, yani hakikatte seri içinde daha evvelden mevcut bulunan tersine münasebeti ifade edelim, o zaman elimize şu geçer:

C. UMUMİ DEĞER ŞEKLİ

1 elbise	=	20 arşın bez
10 kilo çay	=	
40 kilo kahve	=	
1 ölçek buğday	=	
2 ons altın	=	
1/2 ton demir	=	
x kadar A malı	=	
ves. mal	=	

1. Değer şeklinin başkalaşan karakteri

Şimdi, mallar değerlerini: 1) *basit* bir surette, çünkü *bir tek mal* içinde ve 2) *yegâne* (vahdetli) bir surette, çünkü *aynı* mal içinde ifade ederler. Malların değer şekli basit ve müşterektir, binnetice *umumî*dir.

I c. [basit] ve II c. [inkişaflı] şekillerin her ikisi de, ancak bir malın değerini, o mala has kullanış değerinden veya mal cisminden farklı bir şey gibi ifadeye muvaffak olmuştular.

Birinci şekil: 1 elbise = 20 arşın bez, 10 kilo çay = 1/2 ton demir vs. gibi değer muadeleleri verdi. Elbisenin değeri bezin aynı, çayın değeri demirin aynı olarak ifadelendirilmişti; fakat elbisenin ve çayın değer ifadeleri olan bu bezin aynı ile demirin aynı da, tıpkı bezle demir gibi birbirinden farklıdırlar. Pratikte, ancak emek mahsullerinin tesadüfi ve arızi değiş ile mal haline geçtikleri, ilk başlangıçlarda bu şeklin görüldüğü besbellidir.

İkinci şekil, birinci şekildekinden daha tam bir surette, bir malın değerini o malın kullanış değerinden ayırdeder. Çünkü, meselâ, elbisenin değeri şimdi, kendi tabiî şeklini — elbisenin aynı hariç olmak üzere — bezin aynı, demirin aynı, çayın aynı vs. gibi mümkün ve muhtemel bütün şekillere karşı çıkarır.

Diğer cihetten burada, malın her türlü müşterek değer ifadesi doğrudan doğruya hariç kalmıştır, zira şimdi, başka herhangi bir malın değer ifadesi içinde bütün öteki mallar ancak bir takım muadiller şeklinde görünürler. Bir emek mahsulü, meselâ davar, artık müstesna olarak değil, mutad olarak başka muhtelif mallarla değiş edildiği andan itibaren, inkişaflı değer şekli bir vakıa olarak ortaya çıkar.

Elde edilen *yeni* şekil ise, mallar dünyasının değerini, mensup olduğu mallar dünyasından ayrılmış bir tek ve aynı mal içinde, meselâ bez içinde ifade eder ve dolayısile de, her türlü malların değerini onların bezle olan müsavatları sayesinde temsil eder. Bezin aynı olmak itibarile her malın değeri, sade kendi kullanış değerinden ayırdolunmakla kalmaz, bütün kullanış değerlerinden de ayırdolunur ve sırf bunun için, bütün mallarla kendinde müşterek olan bir şey gibi ifade edilmiş bulunur. Demek, yalnız bu şekildir ki

malları, hakikaten değer olarak birbirlerile münasebete geçirir, yahut değiş değeri olarak birbirlerile karşılaştırır.

İlk iki şekil dahi, beher malın değerini, kâh kendisinden farklı bir tek mal çeşidi içinde, kâh kendisinden farklı bir çok mallar serisi içinde ifade ederler. Her iki halde de bir değer şekli edinmek, tâbir caizse, tek bir malı alâkadar eden hususî bir meşgale olup öteki malları hiç âlâkadar etmez. Öteki mallar ona karşı sadece passif [birer] muadil rolünü oynarlar. Umumî değer şekli ise bilâkis, ancak mallar dünyasının müşterek teşebbüsile doğar. Ancak bir mal umumi değer ifadesi şeklini kazanır, çünkü, aynı zamanda bütün öteki mallar değerlerini aynı muadil içinde ifade etmiş bulunurlar, ve yeniden ortaya çıkan her mal çeşidi bunu böyle yapmağa mecbur kalır. Mamafi şurası aşikârdır ki, malların değer objektifleşmesi (değer cevheri), onların sırf «sosyal varlığı» ndan ibaret olduğu için, ancak malların her cihetçe sosyal münasebetleri ile ifade edilebilir ve dolayisile de, malların değer şekli sosyalman muteber bir şekil olmağa mecburdur.

Şimdi, bezin aynı olan (bir) şekil içinde bütün mallar, artık sade keyfiyetçe müsavi olarak, (yani) umumiyetle değer olarak değil, aynı zamanda kemiyetçe mukayese edilebilen değer büyüklükleri olarak da gözükürler. Çünkü, değer büyüklüklerini bir tek ve aynı malzeme içinde, bez içinde (ayna içinde imiş gibi) aksettirdiklerinden, bu değer büyüklükleri de, karşılıklı olarak biribirlerini (ayna içinde imiş gibi) aksettirirler. [Meselâ: 10 kilo çay = 20 arşın bez ve 40 kilo kahve = 20 arşın bez olursa, demek: 20 kilo çay da = 40 kilo kahve olur. Yahut, 1 kilo kahve içinde ancak bir kilo çaydakinin $^1/_4$ sı kadar değer özü, emek yatar.

Mallar dünyasının *umumî izafî değer* şekli, kendisinden hariç kalan muadil mala, beze umumi muadil karakterini damgalar. Bezin kendi tabiî şekli, bu dünyanın (mallar dünyasının) müşterek değer biçimidir ve dolayisile de bez, bütün öteki mallarla doğrudan doğruya değiş edilebilir. Onun cismani şekli, her türlü insan emeğinin gözle görülür cisimleşmesinden, emeğin umumî sosyal manada koza (krizalit) haline gelmesinden ibarettir. Dokumacılık, (yani) bez istihsal eden hususî iş, umumi sosyal şekle girince, aynı zamanda bütün öteki mallarla müsavat gösteren bir şekil almış olur. Umumî değer şeklini meydana getiren sayısız muadeleler, bezde gerçekleşmiş emekle, başka her malda bulunan emeği bir hizaya getirmek suretile, dokumacılığı alelumum insan emeğinin meydana çıktığı umumi bir şekil haline getirir. Böylece, malların değeri içinde objektifleşmiş (maddeleşmiş) olan emek, sadece menfi olarak, sayesinde gerçek emeklerin bütün konkret şekillerinden ve faydalı hassalarından tecrit edildikleri bir emek olarak temsil edilmekle kalmaz, onun müsbet mahiyeti de bililtizam ortaya çıkmış bulunur. O, bütün gerçek emeklerin, kendilerinde müştereken bulunan insan emeği karakterine, insan iş kuvvetinin harcanışına irca olunmaları demektir.

Emek mahsulünü sırf pelteleşmiş hep bir insan emeği halinde temsil eden umumi değer şekli, bizzat bünyesi itibarile, mallar dünyasının sosyal bir ifadesi olduğunu gösterir. Bu suretle o, emekteki umumî beşeri karakterin (umumî değer şeklindeki) spesifik hususî sosyal karakteri teşkil eylediğini belli eder.

2. İzafi değer şekli ile muadil şeklin inkişaf münasebeti

İzafi değer şeklinin inkişaf derecesi, muadil şeklin in-

kişaf derecesine karşılık düşer. Fakat, bilhassa şuna işaret edelim ki, *muadil şeklin inkişafı, izafî değer şeklindeki* inkişafın *ifade ve neticesinden başka bir şey değildir.*

Bir malın *basit* veya tek başına *izafî değer şekli*, başka bir malı tek başına bir muadil yapar. Bir mal değerinin bütün öteki mallar içinde ifadelenmesi demek olan inkişaflı izafî değer şekli, bütün öteki mallara muhtelif çeşitte hususi birer muadil şeklini damgalar. Nihayet, hususî bir mal çeşidi umumî muadil şeklini alır, çünkü bütün öteki mallar onu kendilerinin yegâne ve umumi değer şekline malzeme yaparlar.

Fakat, alelumum değer şekli inkişaf ettikçe, onun iki kutbu olan *izafî değer şeklile muadil şekil* arasındaki *zıddiyet* te *inkişaf eder.*

Daha birinci şekil: 20 arşın bez = 1 elbise [muadelesi] içinde bile bu tezad vardır, ama tesbit edilmiş değildir. Bu muadele ileriden veya geriden [sağından veya solundan] okunduğuna göre, bez ve elbise gibi iki değer ucundan her birisi, muttasıl kâh izafî değer şeklinde, kâh muadil şeklinde bulunurlar. Burada dahi kutbî zıddiyet [iki kutup arasındaki zıddiyet] üzerinde iyice durmak zahmete değer.

Şekil II de, *bütün öteki mallar* bir mal çeşidine karşı *muadil şeklinde* bulundukları için ve bulundukları nisbette, daima ancak *bir mal çeşidi* kendi izafî değerini bütün bütüne inkişaf ettirebilir, yahut ancak o mal çeşidi *inkişaflı izafî değer şekline sahip olabilir.* Artık burada, değer muadelesinin umumî karakteri değişerek, değer muadelesi, *yekûn değer şeklinden numumî değer* şekline geçmedikçe: 20 arşın bez = 1 elbise, yahut = 10 kilo çay, yahut = 1 ölçek buğday vs. gibi bir değer muadelesinin iki ciheti yerlerini değiştiremezler.

Nihayet, sonuncu şekilde, şekil III de, birisi müstesna olmak üzere mallar dünyasına mensup bütün mallar, *umumî muadil şeklinden hariç kaldıkları* için ve kaldıkları nisbette, *mallar dünyasının sosyalman umumî* bir izafî değer şekli vardır. Dolayisile de, bütün öteki mallar o şekilde bulunamadıkları için ve bulunamadıkları nisbette, bir mal, (meselâ) bez, bütün öteki mallarla doğrudan doğruya değiş edilebilen bir şekilde, yahut doğrudan doğruya sosyal bir şekilde bulunur (24).

Bilâkis, *umumî muadil olarak* boy gösteren mal ise, *mallar dünyasının yegâne* [müşterek] ve şu halde *umumî izafî değer şeklinden hariç* kalır. [Meselâ] bezin, yani

(24) Filvaki, umumî doğrudan doğruya değiş edilebilme şekline bakılınca, tıpkı mıknatıs menfi kutbunun müsbet kutbundan ayrılmadığı gibi, onun da doğrudan doğruyâ olmayan değiş edilebilme şeklinden ayrılmaz, tezadlı bir mal şekli olduğu hiç te görülmez. Binnetice, her katoliğin papa yapılabileceğini tasavvur etmek nasıl mümkünse, bütün mallara da aynı zamanda doğrudan doğruya değiş edilebilme damgasının basılabileceğini tasavvur etmek öylece mümkündür. Mal istihsalini insan hürriyetinin ve ferdî istiklâlin *nec plus ultra* sı [evci bâlâsı, aşılmaz sınırı] gibi gören küçük burjua için, bu şekle ait *mahzur* lardan ve hele bilhassa, malların *doğrudan doğruya olmayan* değiş edilebilme hassalarından kurtulmak tabiî pek istenecek bir şeydi. Bu filister [kaba burjua] ütopsinin süslendirilip tasvir edilmesi Prudon sosyalizmini teşkil eder ki, başka bir yerde göstermiş olduğum veçhile, bu sosyalizm bir orijinalliğe bile sahip olmak liyakatında değildir, çünkü, Prudon dan epiyi daha evvel Gray, Bray ve saire tarafından çok daha geniş ve iyi bir surette inkişaf ettirilmişti. Hakikatin bu [merkezde] olması, malûm mahfellerde bugün prudonizmin, «science» [ilim!] hükmünü sürmesine mani değildir. Hiç bir mektep prudoncu mektepten daha ziyade «science» sözünü savurmaz.

Çünkü: «wo Begriffe fehlen
da stellt zur rechten Zeit ein Wort sich ein.»

[Türkçesi: Özün bulunmadığı yerde söz imdada yetişir. Bütün «Kalpazanlar» da olduğu gibi.] [H. K.]

umumi muadil şeklinde bulunan herhangi bir malın, aynı zamanda *umumî izafî değer şekline* ait olması lâzımgelseydi, onun *kendi kendine muadil hizmetini* görmesi icab ederdi. O takdirde elimize: *20 arşın bez = 20 arşın bez* muadelesi, [yani] ne değeri ne değer büyüklüğünü ifade eden bir totoloji geçirdi. *Umumî muadilin izafî değerini ifade etmek* için, hemen, şekil III ü ters çevirmeğe mecburuz. Muadilin, öteki mallarla müşterek bir izafi değer şekli yoktur, *bütün öteki mal cisimlerinin sonsuz dizisi içinde* onun değeri, *izafî olarak* ifadelenir. Demek, *inkişaflı izafi değer şekli*, yahut şekil II, bu sefer *muadil mala mahsus* [spesifik] *bir izafî değer şekli olarak* gözükür.

3. Umumi değer şeklinin para şekline geçişi

Umumî muadil şekli alelumum bir *değer şekli*dir. Şu halde *her* mala ait olabilir. Diğer cihetten bir mal, ancak muadil olarak bütün öteki mallardan hariç kaldığı için ve hariç kaldığı nisbette, umumi muadil şeklinde (Şekil III de) bulunur. Ve bu hariç kalma keyfiyeti ancak, en sonunda spesifik [hususî] bir mal çeşidine inhisar ettiği takdirde, mallar dünyasının *yegâne izafî* değer şekli *objectif bir sağlamlık* [istikrar] ve *umumî sosyal bir kıymet [mana]* kazanır.

Şimdi, tabiî şekli sosyalman muadil şekline bürünen spesifik [hususi] bir mal çeşidi, *para malı* [para denilen mal] haline gelir, yahut para vazifesini görür. Mallar dünyası içinde umumî muadil rolünü oynamak, o malın *hususî sosyal vazife*si ve dolayısile de, *sosyal inhisarı* haline gelir. Şekil II de bezin hususi muadilleri gibi boy göstermiş ve şekil III de kendi izafi değerlerini bez içinde ifade etmiş olan mallar arasından bir tanesi, [yani] altın, tarihen

2 — «**Kapitaliste**, «işveren» denebilir mi?»: *İş Kanunu* öyle demiş. Benimki, bilâkis, tereddüde düşecek okurlara, «**işveren**» in bildiğiniz kapitalistten başka birşey olmadığını unutturmamaktır. Bu sebeble değer yaratan öze *iş* değil, *emek* dedim. Gene bu sebeble, Engels'in dediği gibi: «Meselâ, peşin para mukabilinde başkasının emeğini kendisine bıraktıran kimseye *arbeitgeber* [emek veren] ve emeği ücret mukabilinde kendisinden alınan kimseye *arbeitnehmer* [emek alan] adını veren kaba lehçe ile Alman ekonomistlerinin ifadeye itina ettikleri, şu yer etmiş bozuk dili «kapital» in *içine* [altını ben çizdim. H. K.] sokmağı aklımdan geçirmedim.» (Kapitale Engelsin ön sözünden).

Dikkat edilsin: Kapakta, **kabul** edilen termler, kalın siyah harflerle yazılmıştır. Ötekiler ya izahat, yahut *kullanılmaz* karşılıklardır. *kapitalist*'in izahı, ondan bir evvelki *kapital* sözünde verildiği için bir satır sonra tekrarlanamazdı. Buradaki izah 1936 te çıkan *Gündelikçi iş* kitabımın 5 ve 6c. ile 56c. sahifalarında yaptığım izahtan ayrı birşey değildir.

[Namuslu tenkid hoş geldi. *Ismarlama kör*lerin «memuriyet» leri haline gelen kuduzca şarlatanlıklara gülmek için «Zor Nikâh» ı okuyunuz. Molyerin tam 297 yıl evvel maskara ettiği «üstadı evvel» ler, hayat «sahne» mizde hâlâ «külâhın sureti mi, siyreti mi?» münakaşasile yaşıyorlarsa, kabahat kimde? Bu gibilerin topuna birden, usta Marks'ın 70 yıl evvelki cevabı şaşmaz şiarımdır:

«Sen yolunca git te, bırak elâlem söylensin» yani: «İt ürür, kervan yürür!».]

Düzeltmeler

Sahife	Satır	Yanlış	Doğru
30	5	$^{1}/_{2}$	2
32	Notda	$^{1}/_{20}$, $^{1}/_{20}$, $^{1}/_{1000}$	$^{10}/_{20}$, $^{10}/_{20}$, $^{10}/_{400}$
36	Notda	Bazarova, Stepanova	Bazarov, Stepanov

Okurlarımıza

Özür: *Kapital* in neşrinden bugüne kadar kâğıt fiyatları 200 den 870 kuruşa çıktı. Gazeteci imtiyazımız yok. Onun için forma fiyatını 5 ten 6 kuruşa çıkardık.

1 — Abone olmak istiyenler adresimize müracaat edebilirler.

2 — Kapitalin çıkmış öteki formalarını tamamlamak istiyenler için adres *şimdilik* şudur: **Genel gazete müteahhitliği: İstanbul Cağaloğlu yokuşu No. 44.** Telefon: 21432, Posta kutusu: 71, Telgraf: İst. Alyol.

3 — Kapitalin tercemesi, termleri vesairesi hakkında fikir bildirmek ve çıkmış kitaplarımıza dair malûmat almak istiyenler için adres şudur: **Sultanahmet Kasabosmanın sokağı No. 14**

(Yazı ile cevap istiyen posta pulunu göndermelidir).

HİKMET KIVILCIMLI